

QUISLING'S
siste dager

2. del

24. oktober er det 50 år siden Vidkun Quisling ble henrettet på Akershus festning. I tre artikler presenterer Vi Menn eksklusive historier fra personer som stod Quisling nær i hans siste dager under fangenskapet på Akershus festning. Serien er laget i samarbeid med frilans-journalist John Midtbø fra Oslo. Her er annen del.

Åge Trondsen
og Mary Grini
var hans
fortrolige
sykepleiere
i tre måneder

109328

**HOLDT
QUISLING
FRISK
SÅ HAN
KUNNE
HENRETTE**

alt: Mann nr. 40705

– Han trengte vitamin-sprøyter, sovemedisin og noen å prate med. Som sykepleiere var det vår plikt å hjelpe ham. 50 år etter at dødsdommen mot Vidkun Quisling ble bekjentgjort, ser Age Trondsen (78) og Mary Kristine Grini (70) tilbake på sin og fredsårets kanskje mest absurde tjeneste: De fikk jobben med å holde Vidkun Quisling frisk. Så frisk at han kunne henrettes.

Tekst:
**LARS PETTER
FOSDAHL**

Foto: KAJA MEANS

SYKEPLEIERNE:

Mary Kristine Grini, 70 år. Arbeidet som kurer under krigen, ble utdannet som sanitetssoldat i Sverige og pleiet først flyktinger som kom til Sverige fra konsentrasjonsleire i de hvite bussene. Bor nå i Tonsberg.

Age Trondsen, 78 år. Begynte skogbruksutdannelse for krigen, men ble ekskludert fordi utdannelsen krevde NS-medlemskap. Begynte i stedet som sykepleier og jobbet i Oslo militære sykehus og på Dikemark. Beordret til Akershus festning i juni 1945. Bor nå på Nordstrand i Oslo.

Her, var det ikke?

Age Trondsen skyver celledøra varsomt opp. Det knirker ikke slik det bør av hundre år gamle hengsler og treverk, men oljesmøring og malingsstrøk endrer ingenting. Bak døra, inne i den lille cella, sitter han og venter.

I 50 år har bildet tulgt dem. – Jeg kan se ham for meg, Mary. Han sitter der borte på briksen, helt omgitt av alle papirene og dokumentene. Ser du det for deg, Mary, ser du store O du også? – Som om det var i går, Age.

Helvetes forgård

Er det en gjenglemt, fortapt djevil som nå huler slik at den kalde murgangen vi står i, fylles med enda mer uhygge?

Om det bare er vinden som smyger seg hvinende rundt fangetårnet på Akershus festning, er den så virkningsfull at selv en stødig kar som Age Trondsen et lite øyeblikk griper etter veggen.

Han – som hentet ned tyskere som hadde hengt seg i sine pyjamasbukser, han – som hver formiddag så inn i de bunnløse øynene på en landsforræder som ventet på sin dødsstraff – selvsagt husker han lyden av dødsangst.

– Dette var på mange måter helvetes forgård. For gudene visste nok at det ikke var mange engler som satt her etter krigen, sier Age Trondsen.

Fikk sprøyter daglig

En liten engel var det likevel

plass til, og hun svever inn festningsporten på Akershus i junidagene 1945.

Så vidt 19 år gamle Mary Kristine Grini har avsluttet en ukelang karantene på Ullevål sykehus etter å ha pleiet tyusinfiserte konsentrasjonsfanger i Sverige, hentet i Polen og levert av de hvite bussene.

Na søker hun etter ny jobb. Og får ansvaret for helsa til det største svinet.

– Jeg skalv foran mitt første møte med Quisling. Jeg skulle gi ham en B-vitaminsprøyte, som han trengte hver dag. Jeg hadde bare sett ham på plakater, og da hadde han dette morske uttrykket. Så jeg bestemte meg for å være likedan. Plutselig smeller døra igjen bak meg, og jeg står helt alene i cella hans. Men det er helt unødvendig å spille kjekk. Det er han som er tilbakeholden. "Vel, froken Grini, det er kanskje best å få det overstatt", sa han og lukket øynene. Så satte jeg sprøyta i laret hans. Han likte ikke sprøytene.

HELVETES FORGÅRD:
Mary Kristine Grini og Age Trondsen er tilbake på inspeksjon hvor de for 50 år siden gikk sine daglige visitter blant torturister, sadister – og Vidkun Quisling.

overstatt
frøken Grini,
sa Quisling
og lukket
øynene.
Sa satte jeg
vitamin-
sprøyten
i låret hans”

Mary Kristine Grini

Foto: JOHN MIDTBO

DEY SISTE BILDET

I dunkelt lys og med lusekofte poserer Quisling på sin celle dager før henrettelsen. Nå skal den samme cellen bli museum.

- De har pusset den opp alt for fint. Det var ikke slik det sa ut, sier Grini.

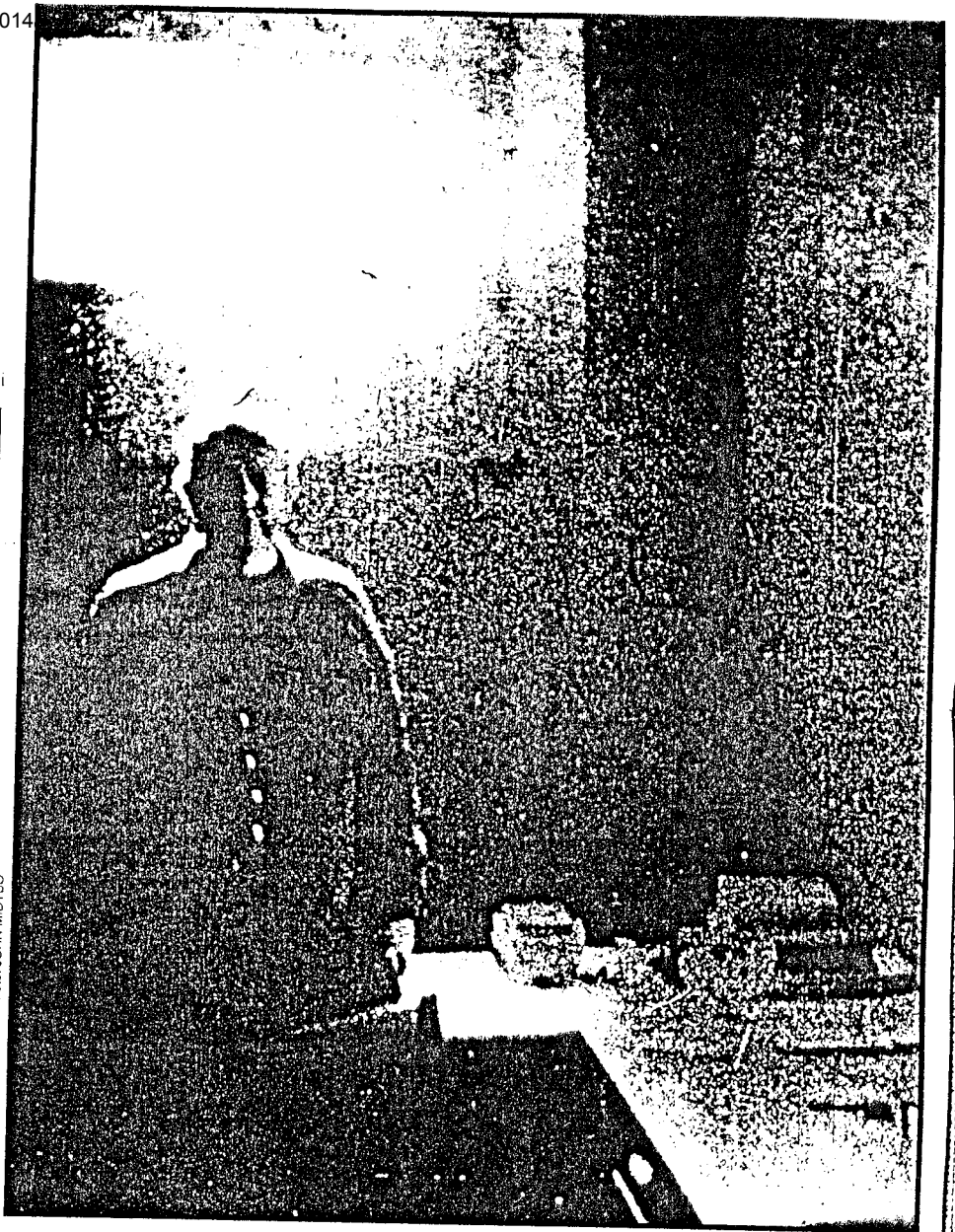
Forts. fra foregående side

Det var nok av dem som nok mente at Vidkun Quisling burde hatt noen ganske annet i kroppen en helbredende sprøytespisser – og de skulle også snart få sin vilje.

Men i snaut tre måneder var Åge Trondsen og Mary Kristine Grini pålagt omsorgsfullt å sørge for helsa til Quisling og hans tyske gestapistvenner.

Begge opplevde det følsomme i den situasjonen.

- Jeg var redd for å bli stemplet som en silkefronter. Det var mange som ikke kunne forstå hvorfor det var noen vits å bidra til å forbedre Quislings situasjon.

POPULÆR KVINNE

19 år gamle Mary Kristine Grini

fotografert sammen med

kollegaer på Akerhus.

Den eneste jenta i

fengselet var nok et populært

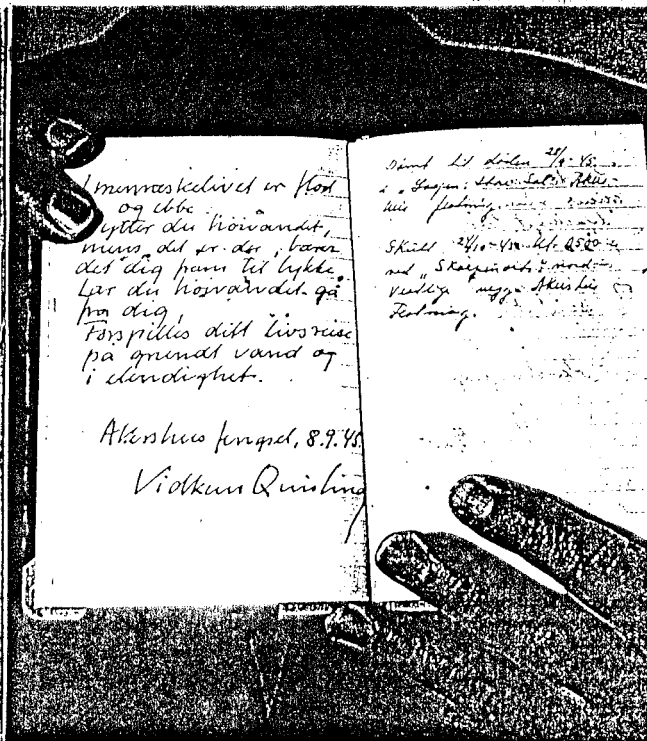
følge...

Men som sykepleier var et slikt syn helt uakseptabelt for meg. Jeg hadde et etisk ansvar, sier Mary.

- En dag kom et norsk torturoffer på besøk til festningen. Han ville treffe igjen personene som hadde knust beina hans. Da han gikk, sa han til meg: "Hva dere enn gjør, ikke la dem sulte eller lide". Det var stort sagt, sier Åge Trondsen.

Noen nød led aldri Quisling, men han gikk ned i vekt så dramatisk at buksene ikke lenger satt på ham. Fængselskosten var noe ganske annet enn den han hadde unnet seg selv på sitt gods i Asker.

- Nå sies det at han ikke fikk noen særbehandling, men det tror

Akershus fengsel, 8.9.45
Vidkun Quisling

SJOKKET
Vidkun Quisling i Trandum-skogen høsten 1945. Landssvikeren ble tvunget til å se massegravene med norske motstandsmenn. Synet skal ha rystet ham. – Han kom hjem i sjokk, var deprimeret i mange dager. Han bedyret hele tiden at henrettelsene var helt ukjente for ham, sier Åge Trondsen.

jeg ikke noe på, sier Mary og forklarer:

– Jeg så ofte, nesten hver dag, Maria Quisling komme ned til kjøkkenvakta med en matkurv, og den samme kurven kunne jeg se igjen i cella hans seinere på dagen. Han fikk nok noe ekstra, hevder Mary Kristine Grini.

Frykt for selvmord

Men pleien tok hun seg av. Foruten sprøytene med B-vitaminer, ga hun Quisling lindrende drikke mot halsbetennelse og en soveta-blett hver kveld.

Men bare en.

– Vi var veldig nøye på det. Jeg

forlot ikke cella før jeg hadde forsikret meg om at han hadde spist tablettene. Han skulle ikke få noen mulighet til å samle dem opp og så sovne inn for godt når han hadde mange nok. Han skjønte selvsagt hvorfor jeg aldri gikk med en gang og smilte litt av meg. "Sånn, nu er den borte, frøken, nu kan De gå", sa han ofte.

Frykten for selvmord medførte også at Quisling ikke fikk mulighet til å kvesse blyantene sine med kniv.

– Ved en tilfældighet oppdaget jeg at han brukte neglene sine, sier Åge Trondsen.

– Kanskje var jeg for bløthjertet, men jeg syntes det var for galt

UNIK DAGBOK

Åge Trondsen førte dagbok under hele krigen. Quisling ba om å få skrive en hilsen til sin fortrolige sykepleier. Det ble et dikt:

*I menneskelivet er flod og ebbe
Nytter du høivannet mens det er der, bærer det deg frem til lykken
Lar du høivannet gå fra deg
Forspilles ditt livs reise
På grundt vann vann og i elendighet.*

På motsatt side har Trondsen selv notert: Skutt 24. september klokken 05.00.

at han skulle holde på slik. Jeg til bod meg å bli hans faste blyant kvesser, og det ble jeg - tiden ut.

Hatets arena

Forstå det slik: Akershus festning er hatets arena i ukene og månedene etter krigen. Her hersker vinnerne, de torturerte. Her sitter taperne, torturistene.

Men Mary og Åge er ingen krigere. De er sivile blant uniformene. Og siden de leger kroppssår, blir de også fortrolige sjelesørgere.

Fortrolige, men ikke naive:

– De åpnet seg for oss, og vi hadde tid og ingen motvilje mot å la dem snakke, sier Trondsen.

Særlig må den friske unge kvinnen ha vært et hyggelig bekjentskap i de dystre korridorene:

– Jeg tror jeg hørte livshistorien til samtlige tyskere flere ganger. De var bekymret for seg selv, sine familier. Quisling lå aldri på det nivået. Han var opptatt av at vi kom fra gårder som lå nær hverandre i Grenland, og at han kjente mine opphav. Ellers ble han aldri personlig overfor meg, sier Mary.

Men den noe eldre og politisk bevisste Trondsen hadde en verdig opponent.

– Vi diskuterte og kranglet! Ganske ofte også. Han fortalte meg om sine besøk i Tyskland, om hvordan Hitler hadde innlemmet ham i sine nordiske planer. Han fortalte med stor glød om det antatte engelske angrepet på Norge i 1940 og om hvordan Hitler hadde planlagt å kaste engelskmennene på sjøen ved å marsjere gjennom Sverige og Danmark. Quisling var overbevist om at han på bakgrunn av disse informasjonene hadde spart oss for et blodbad på norsk jord, sier Trondsen som regnet seg selv som politisk radikal.

– Jeg var som mange andre be-

geistret for Russland. Jeg var typisk russervennlig, noe store Q fant opprørende. Han fortalte meg om sine turer sammen med Fridtjof Nansen i Nord-Russland. Han hadde sett lik henge i hver eneste lyktestolpe i flere mil, sa han. Der har du dine venner, sa han.

Massegravene knuste ham

Vidkun Quisling skulle selv få se bedriftene til sine venner. I september 1945 blir han ført til Trandum-skogen. Der må han bivåne avdekkingen av massegraver med norske motstandsfolk.

Det er en ny mann som returnerer til cella på Akershus.

– Den opplevelsen forandret ham. Han viste sjelden følelser, men dette knuste ham. Han var meget bedrøvet. Kunne ikke tro at hans utvalgte hadde gjort noe slikt, men hadde neppe noe annet valg. Djevelen selv, han som stod bak henrettelsene, satt jo i nabocella, sier Trondsen.

Djevelen var SS-Hauptsturmführer Oscar Hans.

Jeg kunne se en flik av godhet og menneske i alle jeg pleiet i løpet av syv måneder. Selv torturisten Krughardt som var ekspert på benklemming på Vitoria Terrasse utstrålte litt menneskelighet. Men Oscar Hans – jeg fant ingenting sympatisk ved ham. Overhodet ingenting. Han var en stygg faen. Jeg hadde dødd av redsel om jeg hadde jeg møtt ham alene utenfor fengselet, sier Trondsen.

Tyskeren Hans fikk unngjelde lenge før han ble henrettet. Da byllene under armen skulle skjæres vekk, ble Trondsens forslag om bedøvelse bryskt avfeid av legen. "Ikke faen, på denne mannen skal det ikke brukes anestesi", sa legen og kjørte kniven i armhulen på tyskeren.

Enkelte vakter drev det lenger:

– Dessverre må vi innrømme at det fantes sadister på vår side også. Enkelte vakter moret seg med å tvinge Hans til å stå oppreist helt til hans svimte av, og stadig med maskinpistolen og en schæfer i ryggen. Jeg likte det ikke, mente vi burde holde oss for god til det. Men man blandet seg ikke borti slikt. Hver mann passet sin jobb, det var det klokeste, sier Trondsen, og Grini samstemmer.

Vidkun Quisling er ved dårlig mot, men ved god helse idet dødsdommen faller.

Mary Kristine Grini og Åge Trondsen har gjort sin jobb.

Eksekusjonpeletongen kan overta. ●

NESTE UKE:

HENRETTELSEN